

ВПЛИВ ЗМІН РЕГУЛЯТОРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗАКОНОДАВСТВА НА АГРОПРОМИСЛОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ З ЄС

Агропромислова галузь відіграє ключову роль в економіці України та є стратегічно важливим сектором, що забезпечує продовольчу безпеку держави. Проте нинішня ситуація, пов'язана з воєнною агресією Російської Федерації проти України та прагненням до інтеграції з Європейським Союзом, створює нові виклики та можливості для даної сфери.

За два роки після початку повномасштабної агресії загальні збитки та втрати галузі сягнули вражаючої суми 80,1 мільярда доларів США. Найбільше прямих руйнувань зазнали агропідприємства в Запорізькій, Херсонській та Луганській областях, на які разом припадає 65% від загальних збитків. Пошкоджена та знищена сільськогосподарська техніка стала найбільшою категорією втрат, сягнувши 5,8 мільярда доларів. Проте непрямі втрати через недоотримані доходи виявилися ще більш масштабними – 69,8 мільярда доларів. Українські аграрії по всій країні зазнали збитків через скорочення виробництва, падіння закупівельних цін та зростання собівартості продукції. Логістичні проблеми, руйнування інфраструктури, брак ресурсів та робочої сили критично вплинули на врожайність та рентабельність [1].

Держава вжила низку заходів для забезпечення життєдіяльності та подальшого розвитку сільськогосподарських товаровиробників [2].

Нові закони та постанови мали на меті підтримати агропромисловий сектор та пом'якшити негативні наслідки воєнних дій. Ключові зміни стосувалися таких сфер:

- Земельні відносини: автоматичне поновлення договорів оренди земельних ділянок, спрощена процедура оренди державних та комунальних земель, заборона приватизації та проведення земельних торгів.

- Оподаткування: звільнення від сплати земельного податку та орендної плати за землі на територіях бойових дій, можливість відшкодування ПДВ під час війни.

- Фінансова підтримка: надання державних гарантій на кредити для аграріїв, спрощені вимоги до позичальників, програми пільгового кредитування.

- Регуляторні процедури: спрощення вимог до реєстрації пестицидів та агрохімікатів, полегшені фітосанітарні вимоги.

- Міжнародна підтримка: скасування ввізного мита ЄС на український аграрний експорт [2].

В умовах війни держава докладає значних зусиль для підтримки агропромислового комплексу як стратегічно важливої галузі економіки. Одним з ефективних інструментів стала державна програма «Доступні кредити 5-7-9%».

Ця ініціатива спрямована на надання представникам малого та середнього бізнесу, включно з аграріями, спрощеного доступу до кредитних ресурсів на вигідних умовах. Завдяки програмі компанії агросектору можуть отримувати кредити в банках-учасниках у розмірі до 90 мільйонів гривень під пільгові 5-9% річних, залежно від виду кредитного продукту та особливостей бізнесу [3].

Уряд України запровадив низку заходів для підтримки аграрного сектору в складних умовах воєнного стану. Підприємства, що знаходяться на територіях, де велися бойові дії, можуть отримати кредити на обігові цілі під 1% річних. Для них також передбачене збільшення державних гарантій з 50% до 80%.

Крім того, Європейський Союз планує виділити Україні 50 млрд євро на 2024-2027 роки, частина яких буде спрямована на підтримку переробки в агросекторі.

Українські аграрії також можуть скористатися програмою державної підтримки «Робота і отримати гранти на садівництво та теплиці» [3].

Одним з найбільших випробувань стала логістична криза, спричинена блокуванням ключових морських портів України на початку повномасштабної війни. Традиційно експорт аграрної продукції морським шляхом становив 6-7 мільйонів тонн щомісяця. Проте вже навесні 2022 року цей показник різко впав до критичного рівня 1,5 мільйона тонн через неможливість відвантажувати товари через чорноморські порти, захоплені російськими окупантами.

Починаючи з серпня 2022 року, «зернова угода» дозволила частково відновити експорт морським шляхом та зняти з внутрішнього ринку експортні надлишки зернових. Однак труднощі з логістикою залишалися через обмежену пропускну спроможність альтернативних наземних шляхів. Експортні надлишки технічно неможливо було вивезти лише залізницею, автотранспортом через західний кордон чи річковими портами на Дунаї. Це спричинило значне зростання вартості експортної логістики з довоєнних \$30-40 за тонну до \$200 за тонну в деяких випадках [1].

Додаткові складнощі виникли через ситуацію на західному кордоні України, зокрема з Польщею. Ситуація ускладнилася через періодичні обмеження з боку Польщі на пропуск вантажного транспорту через кордон.

У 2022 році Європейський Союз скасував імпорнтне мито на сільськогосподарську продукцію з України як захід підтримки в умовах війни. Ця торговельна лібералізація мала на меті допомогти українським аграріям зберегти експортні поставки. Пізніше, у червні 2024 року, дію безмитного режиму було продовжено до 5 червня 2025 року [4]. Проте через протести фермерів ЄС переглянув угоду та ввів захисні механізми проти українського імпорту. Зокрема, Єврокомісія може запроваджувати обмеження на чутливі категорії, як-от птиця, яйця, зерно. Це вимушені поступки через тиск польських фермерів, які побоювалися конкуренції з українською продукцією.

Велика частина зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію з ЄС пов'язана з прийняттям регуляторних норм Євросоюзу в аграрному секторі. Ці норми стосуються ретельно розроблених стандартів та вимог до безпечності сільськогосподарської продукції та виробництва для людей, тварин та рослин. Їх можна згрупувати у три основні блоки.

По-перше, це технічні вимоги до безпеки продукції, її технічної стандартизації, упаковки та маркування. По-друге, це санітарні та фітосанітарні вимоги, що стосуються безпеки продуктів харчування, кормів, захисту здоров'я людей, тварин і рослин. По-третє, екологічні вимоги та регламентації до імпорту на територію ЄС добрив, засобів захисту рослин, видів тварин, що зникають, а також поводження з відходами аграрного сектору.

На ринку ЄС діють чіткі правила імпорту агропродовольчих товарів, які українські виробники мають неухильно дотримуватися. Зокрема, це стосується загального харчового законодавства, реєстрації постачальників, гігієнічних норм, особливо для продуктів тваринного походження, мікробіологічних критеріїв безпеки. Важливими є вимоги щодо залишкових кількостей пестицидів, ветпрепаратів, забруднюючих речовин, поводження з ГМО-продуктами, мінводами, какао, дитячим харчуванням тощо. Окрема увага приділяється маркуванню, вихідним матеріалам та кормам [5].

Дотримання всіх цих ретельно розроблених стандартів ЄС є запорукою безпечності української агропродукції на європейському ринку. Водночас впровадження таких жорстких вимог потребує значних зусиль від вітчизняних аграріїв - модернізації виробництва, упровадження новітніх технологій контролю якості, побудови ефективних систем менеджменту безпечності. Лише досягнувши відповідності продукції стандартам ЄС, українські підприємства зможуть максимально реалізувати експортний потенціал та використати переваги євроінтеграційного курсу.

Відновлення агросектору України після війни потребує комплексного підходу. Ключові кроки: забезпечити ефективний ланцюг постачання харчових продуктів, нарощувати виробництво, створювати потужності для зберігання та переробки. Важливо підвищити інвестиційну привабливість агропідприємств, відновити виробництво на деокупованих територіях. Перспективними напрямками є диверсифікація експорту - більше готових продуктів замість сировини, розвиток фермерських господарств, несільськогосподарських видів діяльності на селі. Відбудова має враховувати кліматичні ризики, безвідходні технології. Розвиток аграрного сектору стане локомотивом для суміжних галузей, допоможе репозиціонувати Україну як постачальника високоякісної продукції [6].

Список використаних джерел

1. Нейтер Р., Зоря С., Муляр О. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. Центр дослідж. продовольства та землекористування (KSE Агроцентр), 2024. 33 с. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Олександр Тищенко. Огляд законодавчих змін для агробізнесу під час війни | Think brave. *Think brave | Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/212091_oglyad-zakonodavchikh-zmn-dlya-agrobiznesu-pd-chas-vyni (дата звернення: 03.04.2024).
3. Market K. Y. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення | Блог YC.Market. Блог YC.Market | Дослідження ринку та конкурентий аналіз. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-kompleks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-rieliyi-soghodiennia/> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Олександра Кознова. Євросоюз продовжить на рік торговельні пільги для України з гарантіями для фермерів ЄС | Think brave. *Think brave | Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/news/226419_vrosoyuz-prodovzhit-na-rk-torgoveln-plgi-dlya-ukrani-z-garantiami-dlya-fermerv-s (дата звернення: 03.04.2024).
5. Норми права ЄС в сільському господарстві. *EdEra – студія онлайн-освіти*. URL: <https://ed-era.com/projects/eu-agreement/b7/p2> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiystosti-problemy-ta> (дата звернення: 03.04.2024).